

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Της Χριστιάννας Λούπα (15-12-05)

Ο όρος φιλελληνισμός είναι πολύ πιο παλιός απ' ό τι φανταζόμαστε. «Πρώτος ο Ηρόδοτος αποκάλεσε φιλέλληνα τον φαραώ της Αιγύπτου Άμασι, αλλά και κατά τους Μακεδονικούς χρόνους ονομάστηκαν φιλέλληνες και άλλοι βασιλιάδες, προστάτες ή φίλοι των Ελλήνων, καθώς και όσοι φρόντιζαν για την εθνική ενότητα ή έδειχναν ενδιαφέρον για τον αγώνα των Ελλήνων κατά των Περσών.»(2) Στην αρχαία Ρώμη, αυτοκράτορες όπως ο Μάρκος Αυρήλιος οδήγησαν τον ελληνικό χώρο σε νέα εποχή ακμής.

Συνεχίζοντας την περιήγησή μας μέσα στους αιώνες, θα διαπιστώσουμε ότι στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα ονομάζονταν φιλέλληνες οι θαυμαστές της αρχαιότητας γενικά, ενώ φτάνοντας στην Αναγέννηση, όπου οι επιστήμες και οι τέχνες αρχίζουν να ανοίγουν τους ορίζοντες τού, ως τότε, αγράμματος και θρησκόληπτου ανθρώπου, ο φιλελληνισμός θα αποκτήσει και άλλες διαστάσεις.

Οι ανθρωποκεντρικές επιστήμες κερδίζουν διαρκώς έδαφος, καθώς ο ουμανισμός και οι κλασικές σπουδές γίνονται πλέον της μόδας για τις πιο εύπορες τάξεις. Το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, σε συνδυασμό με τον ρομαντισμό αλλά και τον έντονο φιλελευθερισμό, που τολμά να βγει από τα σπάργανα, οδηγεί τους πιο μορφωμένους αστούς, τους «πεφωτισμένους», σε ριζοσπαστικές κινήσεις για την ελευθερία και ανεξαρτησία των λαών.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα του Διαφωτισμού έχουμε θεμελιώδεις Διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που παρ' όλο που βρίσκονται ακόμα σε πρωτολειακή μορφή, θα οδηγήσουν σε ρηξικέλευθες επαναστάσεις, όπως η αμερικανική και η γαλλική. Πώς, λοιπόν, θα μπορούσε να μείνει πίσω η σκλαβωμένη Ελλάδα;

Το φαινόμενο του φιλελληνισμού θα βρει πολύ πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθεί στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική τις

δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, για να φτάσει στο ζενίθ με το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης. Εκδηλώθηκε, δε, με πολλούς τρόπους. Οι αρχαίες ελληνικές σπουδές γίνονται της μόδας, πολλοί περιηγητές έρχονται να επισκεφθούν τη σκλαβωμένη χώρα μας.. Οργανώθηκαν δημοσιογραφικές εκστρατείες υπέρ της αγωνιζόμενης Ελλάδας. Ο Τύπος υποστηρίζει ανοιχτά τον Αγώνα, αλλά και στη ζωγραφική, τη γλυπτική, τις λιθογραφίες, τη λογοτεχνία, την ποίηση η εξεγερμένη Ελλάδα κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Οι διάσημοι πίνακες του Γάλλου Ντελακρουά «Σκηνές από τις σφαγές της Χίου», «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου» τάραξαν για τα καλά τα ήρεμα νερά της υπνωτισμένης Ευρώπης.

Ο μεγάλος Γάλλος λογοτέχνης και οραματιστής Βίκτωρ Ουγκώ, γράφει στους στίχους του, όπως τους μετέφρασε ο Παλαμάς:

«Τούρκοι διαβήκαν, χαλασμός,
θάνατος πέρα ως πέρα. Ερμιά παντού
Μα κοίτα πάνου εκεί στο βράχο...
κάποιο παιδί μονάχο...
Διαβάζει, μου κράζει το Ελληνόπουλο
με το γαλάζιο μάτι:
Βόλια, μπαρούτι θέλω, να!»

Στη Γερμανία, ο Γκαίτε, ο Σίλλερ, αλλά και ο Μίλλερ, συγκλονίζουν τον σκεπτόμενο κόσμο της διανόησης με τους φιλελληνικούς τους στίχους

Παράλληλα, τα φιλελληνικά κινήματα ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια στις διάφορες χώρες, όχι μόνο με τη μορφή της Τέχνης, αλλά και με χρηματική υποστήριξη του ένοπλου αγώνα. Αντικείμενα καθημερινής χρήσης με αρχαίες ελληνικές παραστάσεις πωλούνται σε όλη την Ευρώπη υπέρ της αγωνιζόμενης Ελλάδας.¹ Στην Ελβετία, ο τραπεζίτης Εϋνάρδος ξόδεψε τεράστια χρηματικά ποσά από την προσωπική του περιουσία. Σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις ιδρύονται τα Ελληνικά

Κομιτάτα, που συντονίζουν τις φιλελληνικές ενέργειες και διοργανώνουν εράνους υπέρ της χώρας μας. Επιφανείς προσωπικότητες απ' όλον τον κόσμο θα βάλουν το λιθαράκι τους στον απελευθερωτικό αγώνα. Μεταξύ άλλων, στη Γαλλία ο Φαβιέρος, στην Ιταλία ο Σανταρόζα, στην Αγγλία που διαθέτει πολύ ισχυρό ελληνικό κομιτάτο, ο πασίγνωστος Λόρδος Βύρωνας, στη Γερμανία, ο Λουδοβίκος Α΄, πατέρας του Όθωνα, στη Ρωσία, που η Επανάσταση ταυτίζεται με την Ορθοδοξία, ο Πούσκιν, στην Αμερική ο ίδιος ο Πρόεδρος Μονρό και ο εκδότης Στάνχοπ και τόσοι άλλοι.

Οι πιο πολλοί ήρθαν και οι ίδιοι στην Ελλάδα και έλαβαν μέρος στον 9χρονο Αγώνα και δυστυχώς σχεδόν όλοι σκοτώθηκαν στα πεδία των μαχών, ευτυχισμένοι, ωστόσο, που έδωσαν τη ζωή τους για την ελευθερία και τα ιδανικά τους. Φιλέλληνες, εξ άλλου, δεν ήταν μόνο Ευρωπαίοι και Αμερικανοί, αλλά και Τούρκοι - όσο παράξενο κι αν ακούγεται – και Άραβες από την Αίγυπτο, τον Λίβανο, τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αραβική Χερσόνησο ήρθαν και πολέμησαν στο πλευρό μας.

Και επειδή η εθνεγερσία δεν έχει ανάγκη μόνο από τη γραφίδα, αλλά και το σπαθί, η ανάγκη των όπλων γίνεται ολοένα και επιτακτικότερη. Ιδιώτες οπλοποιοί κυρίως, από τη Λιέγη του Βελγίου, προμηθεύουν τους επαναστάτες με όπλα και πληρώνονται από δάνεια που συνάπτουν οι Έλληνες την εποχή εκείνη, αλλά και από εράνους των απόδημων Ελλήνων και των φιλελληνικών κομιτάτων. Πυρομαχικά και όπλα επίσης προμηθεύουν και χώρες όπως η Πολωνία - που συμπαραστάθηκε πολύ στον Αγώνα – αλλά και φάρμακα και εφόδια.

Ο φιλελληνισμός, πάντως, έχει πάψει πια να αποτελεί απλή προέκταση της αρχαιολατρίας, αλλά ταυτόχρονα ενσωματώνει και μια έντονη διαμαρτυρία απέναντι στις συντηρητικές και καταπιεστικές κυβερνήσεις της Ευρώπης, που δεν είναι καθόλου ευνοϊκά διατεθειμένες απέναντι στα απελευθερωτικά κινήματα και τις δημοκρατικές διαδικασίες. Έτσι λοιπόν ενώ οι διανοούμενοι και προοδευτικοί διατυμπανίζουν με κάθε τρόπο τον φιλελληνισμό τους, τα ευρωπαϊκά

κράτη αυτά, καθ' εαυτά, θα μπορούσαν άνετα να χαρακτηριστούν ως «μισελληνικά», στο μέτρο και στο βαθμό όπου φιλελληνισμός = φιλελευθερισμός. Και, δυστυχώς για τη χώρα μας, αυτό το έδειξαν ποικιλοτρόπως.

Κατ' επέκταση «οι φιλέλληνες ήρθαν στην επαναστατημένη Ελλάδα είτε γιατί διώκονταν από τις κυβερνήσεις των χωρών τους είτε γιατί δεν ανέχονταν να ζουν κάτω από ανελεύθερα καθεστώτα. Οι στρατιωτικοί αυτοί βλέπανε τον αγώνα τους δίπλα στους Έλληνες επαναστάτες ως τη συνέχεια του αγώνα που έκαναν στις χώρες τους για την ελευθερία.» (1)

Χρόνια αργότερα, στον σκοτεινό εφιάλτη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου η ανθρωπότητα δοκιμάζεται σκληρά, αλλά η Ελλάδα αρνείται πεισματικά την υποταγή στους Ιταλούς, διθύραμβοι θαυμασμού και συμπάθειας για τη λιλιπούτεια χώρα μας αναζωπυρώνουν τον ξεχασμένο Φιλελληνισμό. Γράφει χαρακτηριστικά ο Γάλλος Αντρέ Ζιντ σε επιστολή του προς τον Κ. Θ. Δημαρά της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1940, εξυμνώντας τον ελληνικό λαό: «... Αντιπροσωπεύετε για μας τον θρίαμβο της παλικαρίας αρετής, της πραγματικής αξίας, εκείνης των ολιγαρίθμων. Και τι ευγνωμοσύνη αισθάνονται για σας, γιατί ξαναδώσατε σ' ολόκληρη την ανθρωπότητα εμπιστοσύνη, θαυμασμό, αγάπη και ελπίδα στον άνθρωπο.»

Τελειώνοντας το οδοιπορικό μας μέσα στο χρόνο, ας αναρωτηθούμε: υπάρχει φιλελληνισμός σήμερα; Την απάντηση θα μας δώσει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Ζυρίχης Παύλος Τζερμιάς σε παλαιότερη συνέντευξή του: «... Ο μόνος τρόπος να ανανεώσουμε τον φιλελληνισμό, ώστε να περάσουμε από τον παραδοσιακό, τον κλασσικό φιλελληνισμό - που, να το πούμε έτσι χτυπητά έχει πεθάνει – στο νέο φιλελληνισμό, είναι να ανανεώσουμε, να διευρύνουμε το περιεχόμενο των νεοελληνικών σπουδών στο εξωτερικό.»

Σ' αυτό ακριβώς το συμπέρασμα οδηγούνται και άλλοι διακεκριμένοι άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Wurzburg Ευάγγελος Κωνσταντίνου, που κάθε χρόνο διοργανώνει με ιδιαίτερη επιτυχία Διεθνή Συνέδρια για τον Φιλελληνισμό, καθώς και ο πολύ γνωστός δημοσιογράφος και συγγραφέας Θεόδωρος Καρζής, ο οποίος, ως πρόεδρος της Επιτροπής για την Προστασία της Κληρονομιάς του Λόρδου Βύρωνα, πρότεινε να ανακηρυχτεί η 19^η Απριλίου, ημέρα θανάτου του Βύρωνα, Ημέρα Φιλελληνισμού και Διεθνούς Αλληλεγγύης.

Συνοψίζοντας τη μελέτη αυτή, θα πρέπει, τέλος, να σημειωθεί ότι ο Φιλελληνισμός δεν είναι απλά μια ιδεολογία, ένα ρεύμα ή ένα κίνημα. Είναι μια ολόκληρη στάση ζωής. Στον 21^ο αιώνα, ο Φιλελληνισμός εμφανίζεται και πάλι έντονος και εξαπλώνεται ολοένα και περισσότερο, φτάνοντας ως τις πιο απομακρυσμένες χώρες στα πέρατα του κόσμου. Ας εκμεταλλευτούμε προς όφελός μας την εύνοια αυτή των απανταχού φίλων της Ελλάδας και ας σταθούμε αντάξιοί της. Έχουμε πολλά να κερδίσουμε. Αρκεί να αποδείξουμε ότι πραγματικά αξίζουμε τη φιλία τους.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- (1) Χρήστου Α. Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, τόμος 3^{ος}, σ. 615, Εκδόσεις Δεδεμάδη, Αθήνα 1979
- (2) Ν. Παπαδόπουλος, Καθηγητής γερμανικής φιλολογίας

ΠΗΓΕΣ

Χρήστου Στασινόπουλου, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, Δεδεμάδης, Αθήνα 1979

Δρούλια Λουκία, *Philhellinisme, ouvrages inspires par la guerre de l' independence grecque*, 1821 – 1833, Αθήνα 1974

Δημάκης Ιωάννης Δ. ,Φιλελληνικά, Μελέτες για τον Φιλελληνισμό κατά την ελληνική επανάσταση του 1821, Αθήνα, Καλαμίτσας 1992

Μαυρουδή Ευστρ., πρέσβη ε.τ, Ελληνική Επανάσταση και Φιλελληνισμός, Εφημερίδα Μεσόγειος, 24-3-1998

Αφιέρωμα στην Ελλάδα 1940 – 1944, Ροζέ Μιλιέξ

www.parliament.gr/1821/ekthesi/filellinismos